

Bacheloroppgave

Den spanske borgerkrigen og dens virkninger på
Trøndelag

Ole Jørgen Sundnes

Studium: HI210 - Historie bachelor
2022

Tall ord: 9899

HØGSKULEN
I VOLDA

Innhold:

1) Innledning	2
2) De frivillige fra Trøndelag – Militær hjelp	6
Tre krigsfrivillige fra Trøndelag	11
3) Odd Ressem og hans kamp mot fascismen	12
Odd Ressem i de internasjonale brigadene i Spania	13
Spaniabrevene	14
Odd Ressem og arbeidet mot fascismen etter hjemkomsten	16
4) Spaniakomiteene	17
Spaniamøtene	19
Spaniahjelpen	21
5) Konklusjon	24
6) Litteraturliste	28
7) Kilder	29

Vedlegg:

Oversikt over Spaniamøter i Trøndelag 1937 - 1939

1. Innledning:

Det var i Spania menneskene lærte at en kan ha rett og likevel bli slått; at makt kan knuse ånd, og at det er tider da mot ikke er nok. Uten tvil er det dette som forklarer at så mange mennesker verden over føler det spanske dramaet som en personlig tragedie.¹

Slik sammenfattet den franske filosofen Albert Camus de moralske aspekter som utløste sinne og bekymring hos mennesker i demokratier verden rundt under og etter den spanske borgerkrigen som fant sted i årene 1936-1939.

Den 17. juli 1936 gjorde antidemokratiske krefter med Francisco Franco i spissen opprør mot den lovlige valgte republikanske regjeringen i Spania. Konflikten som oppsto fikk ringvirkninger langt utenfor de spanske grensene, og resultatene av konflikten førte ikke lenge etter Europa og verden ellers ut i en ny stor internasjonal konflikt – den andre verdenskrig. Opprørerne hadde sterke støttespillere i Tyskland, Italia og Portugal. Franco kunne blant annet regne med, italiensk infanteri og fly, marokkanske tropper, tyske instruktører og bombeflyskvadroner, samt portugisisk støtte i form av utlevering av politiske fanger og stenging av grenser når det var fordelaktig for saken. Franco kontrollerte etter målrettede aksjoner, store deler av offiserskorpset i den spanske hæren og sivilgarden sluttet seg også til opprørerne.² Likevel slet opprørsstyrkene med å få et klart overtak i konflikten, som lenge så jevn ut. Som svar på fascistmaktens intervensjon og demokratiske land i Europas manglende vilje til å støtte republikken, satte Komintern i gang arbeidet for å skaffe støtte og ressurser.³ Republikken støttet seg etter hvert på ulike spanske militser, kjempende frivillige fra mange nasjoner, samt på støtte fra Mexico og Sovjetunionen. Beevor⁴ kaller det *en verdenskrig med stedfortredere*.

I denne oppgaven vil jeg vise hvordan den spanske borgerkrigen også påvirket Trøndelag. Jeg vil undersøke hvordan situasjonen var for noen av de trønderne som sluttet seg til de frivillige brigadene i den spanske borgerkrigen 1936-39, og hvordan dette ble fremstilt i samtidens medier. Jeg vil også gjøre rede for hvordan Spaniahjelpen i Trøndelag ble organisert og gjennomført.

Problemstilling: *Hvordan påvirket den spanske borgerkrigen Trøndelag?*

---

¹ Dahl, H.F. & Hagtvat, B. & Werenskjold, R. 2019:119

² Beevor A. 2007:103

³ Vinãs, A. i Jump, J. 2010:134

⁴ Beevor, A. 2007:259

Borgerkrigen i Spania blir i de fleste norske lærebøker i skolen fremstilt som den store generalprøven før andre verdenskrig. Der fascismen og sosialismen målte krefter, og fascismen seiret. Samtidig har denne konflikten langt flere skillelinjer enn denne forenklete dikotomien. Den spanske borgerkrig var i tillegg en kamp mellom fattige landarbeidere og rike landeiere, fagforeningene mot kapitalistene, autoritær stat mot autonome regioner, kommunister mot fascister og carlister, kirken mot kommunistiske og anarkistiske sekulære, nasjonalister mot republikanere, og ikke minst mellom demokratiske og anti-demokratiske krefter. Til dette kaoset vervet mer enn 220 norske frivillige seg til å kjempe i krigen. Beretningene fra flere av disse tyder på at selv om valget med å dra fra familie og venner var vanskelig, virker det som de fleste opplevde det som skjedde i samtiden som et avgjørende oppgjør mellom det de bevisst oppfattet som det gode og det onde. Denne tankegangen forenklet nok bildet av konflikten for de fleste av dem, og ledet i neste omgang til at flere av de frivillige aksepterte både høy risiko og dårlig behandling under sitt opphold i Spania.

Den borgerlige norske pressen med Aftenposten i spissen fremstilte de frivillige som lykkejegere og forbrytere, eller enkle mennesker som var blitt lurt i vei av kommunistisk propaganda. På den andre siden var Arbeiderbladet og de kommunistiske avisene Arbeideren og Ny Tid tydelig positive med sin fremstilling av de krigsfrivillige som handlekraftige helter. En propagandakamp oppsto, som viste en tydelig splittelse mellom mediene i Norge. At kommunistene sto bak rekruttering, organisering og logistikk, som gjorde det enklere å verve seg, er godt belagt i tilgjengelig kildemateriale. Selv om mange av de som reiste var overbeviste kommunister, er det interessant å gå de frivilliges motiver etter i sømmene. Virkeligheten er sjelden så enkel som det polariserte mediebildet i norsk mellomkrigstid skulle tilsi. I motsetning til borgerlig side, fremstilte arbeiderpressen og kommunistisk presse de frivillige som helter, og deres bidrag ble utnyttet til å skape mer oppmerksomhet og flere bidrag i kampen mot Franco og hans fascistiske medhjelpere. Opprørslederen selv kunne enkelt utpekes som arbeiderklassens fiende etter sin rolle i knusingen av arbeiderdemonstrasjonene i Asturias i 1934⁵, før borgerkrigen tok til. Hans spesielt brutale behandling av sivile⁶ på flukt fra krigens gru i opprørsokkupert territorium vekket også

---

⁵ Beevor, A. 2007:69

⁶ Preston, P. 2010:179

demokratiforkjempere med andre politiske preferanser til å støtte opp om krigsinnsats og bistandsarbeid.

Blant de norske krigsfrivillige soldatene fantes det ni trøndere med ulik bakgrunn og skjebne. Flere av dem ble skadet, tre betalte prisen med sitt liv og hviler i umerkede graver i Spania, mens andre overlevde og var meget aktive i annet hjelpearbeid for Spania etter at de vendte hjem. Flere av de trønderske frivillige kjempet ved de mest kjente slagene i konflikten, som Guadalajara, Jarama, Teruel, Gandesa og Ebro. I oppgaven vil jeg sette søkelyset på tre av de trønderske krigsfrivillige. Johann Wesselvold, Odd Ressem og Erling Nordstrøm er valgt ut i denne oppgaven, for å vise likhetstrekk og forskjeller mellom de frivillige. De er representative for hele gruppen ved at de kom fra Trøndelag, og hadde bakgrunn fra det kommunistiske partiet og arbeiderkamp. Deres opphold i Spania og resultat av kampen ble veldig forskjellig. Odd Ressem var den første trønderen som deltok i kamper i Spania i de internasjonale brigadene, mens Wesselvold var en av de siste nordmenn som forlot kampene. Nordstrøm ble sammen med flere andre nordmenn tatt til fange av opprørsstyrker da Aragonfronten falt i 1938, og kom aldri hjem til Norge.

Hjemme i Trøndelag ventet familier, venner og partikamerater på nytt om de kjempende. Spesielt gjorde Odd Ressem seg bemerket ved at flere av brevene hans hjem til sin bror og mor ble publisert i den kommunistiske avisen Ny Tid, og flere andre sosialistiske aviser rundt omkring i landet. Disse beskrivelsene og betraktningene fra en trondhjemmer som var til stede og delaktig der det skjedde, ble veldig populære i trettitallets Trøndelag. Fylket hadde hatt sin del av arbeiderkonflikter i mellomkrigstiden og hadde sterke fagbevegelser med solid oppslutning i både arbeiderpressen og den kommunistiske partipressen. I starten av konflikten agiterte avisene for å få flere frivillige til å verve seg i de internasjonale brigadene, og sakene bar preg av å være forsøk på å overbevise arbeidere om å gripe til våpen. Da non-intervensjonspolitikken trådte i kraft, dreide avisenes fokus over til at nordmenn skulle gi støtte og hjelp til de kjempende, og humanitær hjelp til de sivile som ble hardt rammet av den brutale krigføringen.

Stortinget vedtok i mars 1937 en lov som gjorde det forbudt å verve og å la seg verve til krigstjeneste i Spania. Denne loven var omstridt i Norge så vel som i andre europeiske land der arbeiderkampen sto sterkt. I Sverige hadde spaniaengasjementet liknende kår som i Norge og en sterk sympatiserende røst i sosialdemokraten Georg Branting. Det svenske mønsteret for rekruttering lignet også på det norske i form av at rekruttering og reiser ble holdt hemmelig etter at non-intervensjonen ble vedtatt. Det er plausibelt å tro at non-intervensjonen

begrenset den folkelige støtten til republikken dramatisk, i form av at færre frivillige faktisk nådde frem til Spania. Like fullt utløste forargelsen over non-intervensjonen en bølge av kritikk mot myndighetene i begge land. Det ga kommunistene et spillerom som sosialdemokratene med regjeringsmakt ikke hadde. Kommunistene kunne rekruttere til væpnet kamp, mens sosialdemokratene måtte holde seg til den humanitære dimensjonen av støtte til den spanske regjeringen. Non-intervensjonen skapte stor sympati for den spanske republikken, som tidvis ble stående alene i sin kamp mot kuppmakerne og deres fascistiske forbundsfeller. Dette ledet til at mange mennesker i Norge og resten av det demokratiske Europa valgte å engasjere seg ved å ta del i det internasjonale solidaritetsarbeid til Spania. Den norske hjelpekomité for Spania ble etablert i Oslo den 10. november 1936 med arbeiderbevegelsen som viktig pådriver. I årene 1936-38 ble det opprettet mer enn hundre nye spaniakomiteer rundt omkring i Norge. Disse komiteene organiserte spaniamøter, filmfremvisninger, forestillinger, foredrag og innsamling av penger og medisinsk materiell. Ut fra samtidige kilder er det tydelig at spaniamøtene var meget populære blant arbeiderklassen og kommunistene. Spaniarbeidet ble spesielt godt synlig gjennom utrustningen av to skandinaviske sykehus, flere barnehjem, en rekke ambulanser, samt innsamling av klær, mat og andre nødvendigheter til et krigsherjet Spania.

Informasjonen om spaniamøtene som behandles i denne oppgaven er basert på avisartikler fra perioden 1936-39 i Nasjonalbibliotekets digitale database. Den kommunistiske avisa *Ny Tid* og *Arbeideravisen* fra Trondheim, gir god innsikt i omfanget av møter og innholdet i dem. De tydeliggjør hvordan møtene ble organisert og satt sammen av ulike spaniakomiteer. De gir også innsikt i den propagandaen som spaniakjempernes brev var en del av. Andre aviser som utfyller bildet er *Arbeideren*, *Arbeidets Rett*, *Dagbladet* og *Tiden*. For å balansere informasjonen er *Aftenposten*, *Trøndelagen*, *Møre Dagblad* og *Morgenbladet* brukt som kilder. Disse borgerlige avisene hadde en tydelig negativ holdning til den ulovlige vervingen som foregikk, og etterlyste sanksjoner mot de hjemvendte spaniakjemperne.

For å få innsikt i de krigsfrivilliges situasjon har jeg brukt en rekke norske og utenlandske fagbøker og artikler som grunnlag for min undersøkelse. En av de eldste kildene er *Norske frivillige i Spania* av Galaaen, J. (1938), hvor Lise Lindbæk er en av flere sentrale bidragsyttere. Dette plasserer kilden inn i den samme politiske sfæren de krigsfrivillige tilhørte. Denne kilden var et ledd i propagandaen for å øke støtten til kampen for Spania. Det betyr en indirekte kamp for utbredelse av kommunismen. Kilden må i så måte vurderes ut fra dette bakteppet. I 1975 kom Yngvar Ustvedts *arbeidere under våpen* ut. Den fortalte i

maleriske beskrivelser om de skandinaviske frivilliges opplevelser i forbindelse med den spanske borgerkrigen. Kilden baseres på intervjuer og tidligere kilder, men mangler noter, og må derfor sees som en beretning med skjønnlitterære trekk fra perioden. To norske hovedfagsoppgaver har vært sentrale for mitt arbeide med temaet. Krogstads oppgave *kommunistene i Trøndelag 1936 – 1945* (1975), gir god innsikt i den kommunistiske bevegelsens virkning på Trøndelag i mellomkrigstiden. Hovedfagsoppgaven baserer seg på et massivt kildegrunnlag og har et rikholdig noteapparat. Krogstad forsket i flere relevante avisarkiver, arbeiderbevegelsens arkiver, og intervjuet selv sentrale kommunister og krigsfrivillige. Den andre hovedfagsoppgaven jeg har vektlagt er *Kvaløys Norske frivillige i den spanske borgerkrig* (1994). Den har blitt stående som et referansegrunnlag for de fleste historikere som har skrevet om nordmenn i borgerkrigen i ettertid. Studien hans baserer seg blant annet på undersøkelser av arbeiderbevegelsens arkiver i Oslo, Stockholm og København. Hans tilgang til arkiver i Salamanca og Moskva ga synsvinkler som få andre historikere har hatt tilgang til.

Den spanske borgerkrigen som historiefelt har sett økt aktivitet i løpet av de siste tjue årene. Internasjonalt har Beevor (2007), Hochschild (2017) og Preston med flere bøker utmerket seg med omfattende fremstillinger av spansk borgerkrig, det internasjonale engasjementet som fulgte og krigens konsekvenser. Også i Norge har oppmerksomheten om temaet tiltatt i den samme perioden. Av disse bidragene har jeg spesielt hatt nytte av to bøker. Moen og Sæthers *Tusen dager* (2009) har mer omfattende beskrivelser av de krigsfrivillige enn tidligere arbeider på området. Mens Dahl, Hagtvet og Werenskiolds *Ekko fra Spania* (2019) gir et dypere faglig fundament for å forstå hvordan det norske samfunnet ble preget av den spanske borgerkrigen. Den gir innsikt i de vurderinger som ble gjort av den norske regjeringen, og viser spennet mellom dette og den kommunistiske rekrutteringen av krigsfrivillige til kampen på den spanske regjeringens side. Analysene av spennet i medias dekning av krigen er interessante og klargjør den polariserte stemningen som preget mediebildet. Boken har også en omfattende oversikt over spaniamøter og framvisning av spaniafilmer, som ble veldig nyttig for min undersøkelse.

2. De frivillige fra Trøndelag – militær hjelp:

Frivillig verving til deltakelse i konflikter har en lang historie i Europa. Bare i tiåret før den spanske borgerkrig vervet engelske soldater seg til spansk kolonikrig i Marokko, mens

keiserriket Etiopia rekrutterte svensker og andre europeere for å kjempe mot den italienske invasjonstyrken i 1935.⁷ Vervingen til den spanske borgerkrig skiller seg fra den i andre konflikter ved at det internasjonale samfunnet i så sterk grad søkte å hindre krigsfrivilliges deltakelse, som et forsøk på å hindre eskalering av konflikten. Strømmen av frivillige som vervet seg til de internasjonale brigader i Spania til kampen mot opprørerne kan deles inn i to ulike faser. Den ene før non-intervensjonskomiteen startet sitt arbeid våren 1937. Den andre, som foregikk i hemmelighet fra non-intervensjonen frem til de internasjonale brigadene ble oppløst mot slutten av året 1938. Enkelte land startet tidlig arbeidet med å hindre sine borgere reiser til Spania. I Sveits og Belgia kunne krigsfrivillige få fengselsstraffer på opptil 15 år allerede i 1936, mens nederlendere risikerte å miste statsborgerskapet om de ble oppdaget på vei til Spania.⁸

Med det som bakteppe kan man spørre; hvem var disse nordmennene som deltok i den spanske borgerkrigen, og hvordan ble de sett på i Norge? I Norge sto de frivillige fritt til å reise til Spania i krigens første år. De første fra Norge som vervet seg, var sjøfolk som ankom spanske havner. I tillegg slo noen av de 37 idrettsfolkene som skulle deltatt i den avlyste folkeolympiaden i Katalonia seg sammen med lokale militser.⁹ Flere av idrettsfolkene beskrev den impulsive arbeidermotstanden de så i gatene i Barcelona og andre byer i Katalonia mot kuppemakerne som en oppvåkning. Flere av disse anså dette som starten på folkets, eller *folkefrontens* gjennombrudd for å få en arbeiderrevolusjon lik den sovjetiske. Mange av dem så nok for seg at en strøm av sympatisører fra andre steder i Europa og Norge ville verve seg for å vinne den ideologiske kampen mot fascisme og diktatur.

Slik skulle det ikke gå. Selv om de lokale militsene vant kampen mot opprørerne i flere byer, slet de i åpne og ofte avgjørende slag, som favoriserte opprørerne.¹⁰ For det andre ble rekrutteringen av krigsfrivillige sterkt begrenset av non-intervensjonsavtalen. Denne skulle forhindre at andre parter blandet seg inn i den spanske borgerkrigen, og dermed begrense risikoen for at den nasjonale konflikten skulle spre seg til et stadig mer polarisert Europa. Den 19. mars 1937 vedtok stortinget *ikke-intervensjonsavtalen*, som var i tråd med landets nøytralitetspolitikk. En rekke kritiske bøker og pamfletter som Albert Jensens *rättvise åt Spanien* ble skrevet og publisert i årene 1936 – 1939. De angrep de skandinaviske regjeringers aksept av avtalen og tilbakeholdne tilnærming til kuppet i Spania. Jensen agiterte for at en

---

⁷ Tunsberg. 07.08.1935

⁸ Ustvedt, Y. 1975:36

⁹ Moen, J.S. og Sæther, R. 2009:61

¹⁰ Richardson, R.D. 1982:19

overgivelse av Spania til de fascistiske krefter styrket deres vei til «*det stora kriget, världskriget som rycker oss et stort steg närmare*». ¹¹ Jensen poengterte at en samlet fascistisk iberiske halvøy i kompaniskap med Italia og Tyskland ville «*öka världsfascismens maktstelning och i et givet ögonblick kan slungas mot det inringade Frankrike*». Han spør retorisk om hvem som vil være det neste offer for denne fryktinngydende makt i Europa og verden. Er det Frankrike, Belgia, Nederland, Tsjekkoslovakia eller Norden? I avisen Arbeidets Rett i juni 1938 skrev F. Franke i utenrikspolitisk kronikk nesten profetisk da han kommenterte hva som kunne bli resultatet av at det gikk et skille mellom motsetningene mellom de indre forsvarskrefter i Spania og den utenrikspolitiske situasjonen når Spanias forsvarsevne skulle diskuteres.

«Det er nyttig å føre svevende problemer tilbake til virkelighetens jord, og der har vi med den enkle kjensgjerning at 500 fly og 500 kanoner ville være nok til å forandre hele bildet i Spania, men og muliggjøre seir. Disse 500 fly og kanoner kommer ikke, og republikken fortsetter kampen uten dem. Verden kan komme til å angre på at de ikke kom». ¹²

Loven av 19.mars 1937 endret på dramatisk vis mulighetene for nordmenn til å delta som frivillig. Fra å ha kunnet verve seg som krigsfrivillige for å kjempe mot fascismens utbredelse i Europa, ville de samme menneskene nå kunne straffes ved lov og dom. Passene til nordmenn som skulle reise utenlands ble i tiden etter innføringen av loven, stemplet med «*ugyldig for Spania*». ¹³ Likevel fortsatte vervingen og transporten av frivillige til Spania, men nå i det skjulte på grunn av trusselen om straff. Avisen Stjørdalens Blad skrev i november 1937 om rekrutteringssentre i sjømannsklubber i Odessa, Leningrad og flere østersjøhavner. ¹⁴ Det var en enkel sak for nordmenn å få hånd om både penger og pass fra såkalte *kommunistververe* i disse klubbene. Trondheimsavisen Trøndelagen rapporterte i samme tidsrom at mange nordmenn hadde utnyttet muligheten til å få utstedt falske pass ved vervesentraler for spaniafrivillige i København. ¹⁵ Avisen problematiserte videre at den norske regjering på grunn av denne illegale praksisen, ikke hadde en reell oversikt over hvor mange som hadde reist. Organiseringen av reisene fulgte et internasjonalt mønster der kommunistpartiene sørget for rekruttering etter intervjuer og politiske vurderinger, med påfølgende transport via Paris til Spania. ¹⁶ Kommunistene engasjerte seg på regjeringens side i konflikten en måneds tid etter

---

¹¹ Jensen, A. 1937:29

¹² Arbeidets Rett 10.06.1938:4

¹³ Dahl, H.F & Hagtvet, B & Werenskjold, R. 2019:32

¹⁴ Stjørdalens Blad. 25.11.1937

¹⁵ Nidaros: Trøndelagen 23.11.1937:1

¹⁶ Dahl, H.F & Hagtvet, B & Werenskjold, R. 2019:125

at krigen brøt ut. Ifølge Viñas¹⁷ hadde Stalin en intensjon om å hindre fascistisk involvering i konflikten ved å holde maktene til *ikke-intervensjonsavtalen*. Utover august 1936 ble det klart at fascistene deltok aktivt på Francos side, og Sovjet tok så i bruk Kominterns kanaler for å bidra med olje, våpen, instruktører og senere krigsfrivillige. I Norge sto NKP bak denne aktiviteten som ledd i Kominterns linje for å rekruttere *gode kommunister* til kampene i Spania. Hvor stor andel av spaniafarerne som var kommunister før de reiste nedover, er omstridt. Ustvedt¹⁸ operer med tall som tilsier at omtrent 60% hadde bakgrunn fra NKP eller NKU, mens Kvaløy¹⁹ med sin nyere undersøkelse justerte ned andelen til 23%. Hvis Kvaløys estimer stemmer, har rekrutteringen foregått på et bredere grunnlag enn tidligere antatt. Det er plausibelt å tro at det ble en balansegang for de kommunistiske partiene mellom å verve nok folk med korrekt politisk syn og samtidig ikke svekke maktbasen hjemme. Samtidig ville de aller fleste som reiste til Spania for å verve seg ha blitt sluset gjennom partikontorene i Paris og videre over kommunistenes ruter fra Perpignan i Frankrike til Figueras i Spania. Slik at den kommunistiske involveringen i prosessen uansett ville være til stede for de fleste frivillige. Etter innføringen av nordmenns reiseforbud til Spania, ble denne ruten den eneste reelle måten å komme seg inn i Spania på. Denne kontrollen over rekruttering og transport, samt det faktum at partikontorene i Paris beholdt passene til de krigsfrivillige, ga kommunistene stor makt over de internasjonale brigadene.

Det er plausibelt å tro at kommunistenes rolle i verving og transport ble tonet ned i samtidige kilder, som Lindbæk (1937), for ikke å tiltrekke unødig oppmerksomhet til det arbeidet som var ulovlig etter 19.mars 1937.²⁰ NKP og NKU sin innblanding i verving og transport var et område for kritikk fra borgerlig side, og gjorde organisasjonene og deres partipresser til mål for ordensmaktens søkelys. Dette ses gjennom overskrifter som «*Det foregår hverving i Bergen til den røde hær i Spania*».²¹ Bergens Arbeiderblad rapporterte at overskriften og innholdet i saken fra Bergens Dagblad skapte et injurierende press på politimester og pass-skriver i Bergen. Slik oppmerksomhet i media førte til at ordensmakten rundt omkring i landet ikke kunne se bort fra anklager om at myndighetene så mellom fingrene med vervingen. I Trondheim ble Ny Tid sine lokaler utsatt for en politirazzia den 28. februar 1938.²² Politiet lette etter bevis for den ulovlige vervingsvirksomheten. Dette var et ledd i en større kampanje

---

¹⁷ Viñas, À. 2010:129-133

¹⁸ Ustvedt, Y. 1975:38

¹⁹ Kvaløy, A. 1996:78

²⁰ Dahl, H.F & Hagtvatn, B & Werenskjold, R. 2019:125

²¹ Bergens Arbeiderblad 19.02.1937

²² Krogstad, J.A. 1975:23

som involverte ransaker også i NKP og NKU sine kontorer i Oslo og Trondheim, for å knekke rekrutteringsvirksomheten av frivillige fra Norge.²³

I perioden borgerkrigen varte vervet mer enn 220 nordmenn seg til å kjempe i krigen. Tallene varierer fra undersøkelse til undersøkelse, og store mørketall og uklare oppføringer i arkivene gjør tallfestingen usikker. Moen og Sæther (2019) operer med at antallet oversteg 220 frivillige, mens Kvaløy (1996) som undersøkte arkiver i Norge, Russland og Spania estimerer at det var 256 som reiste.

De norske krigsfrivillige var statsborgere som under den spanske borgerkrigen 1936 – 1939 tok seg inn i Spania for å delta i krigen. Det er dokumentert av Moen²⁴ og Ustvedt²⁵ at frivillige nordmenn stred på begge sider i konflikten. Denne oppgaven vil fokusere på noen av de ni frivillige fra Trøndelag. Ingen av dem kjempet på Francos side. De frivillige var Fritjof Dahl, Fritjof Anderssen, Einar Malmo Ydsti, Odd Olsen og Odd Ressem fra Trondheim, Svein Hepsø fra Fosen, Erling Nordstrøm fra Ogndal/Steinkjer, samt Einar Aunmo og Johan Wesselvold fra Røros.²⁶ I tillegg hadde den frivillige Erling Leonardsen (f. Sulitjelma, 1906) sterk knytting til Trondheims kommunistmiljø, og bodde der en tid før han dro og etter at han kom hjem fra Spania.²⁷

Hvem var de som reiste til Spania fra Trøndelag? De fleste av de krigsfrivillige hadde bakgrunn fra arbeiderbevegelsen eller kommunistiske organisasjoner. Av de Spaniafrivillige det finnes opplysninger om yrkesbakgrunn på, utgjorde sjøfolk (54%), og håndverkere (17%) de største gruppene på landsbasis²⁸. Det mest oppsiktsvekkende i Kvaløys (1996) tallmateriale, er den lave andelen industriarbeidere utgjorde av de frivillige. Basert på sterke fagforeninger og kampvilje for arbeidernes rettigheter, skulle en tro at de ville ha utgjort den største yrkesgruppen. Kvaløy spekulerer i om muligheter for mobilitet var årsaken til at så mange sjøfolk, og så få industriarbeidere vervet seg. Det som kjennetegner de fleste av de trønderske frivillige, var at de hadde vokst opp under fattigslige kår i Trøndelag, i en tid preget av høy arbeidsledighet og få livssjanser for unge menn fra den nedre del av arbeiderklassen.

---

²³ Tidens Krav. 26.01.1938:1

²⁴ Moen, J.S. 2009:321 -326

²⁵ Ustvedt, Y. 1975:39 og 131

²⁶ Kvaløy, A. 1996:129-132 og Moen, J.S. & Sæther, R. 2009:321-325

²⁷ Krogstad, J.A. 1974

²⁸ Kvaløy, A. 1996:81

Tre krigsfrivillige fra Trøndelag

Den ene av de frivillige, Erling Nordstrøm (1907) var «*uægte født*» inn i et liv i fattigdom i Trondheim. Han ble satt bort til en familie i Ogdal fordi hans egen familie ikke hadde midler nok til å ta vare på ham. Dette var en situasjon som inntraff hyppig i denne økonomisk utfordrende perioden. Han hadde flere ulike typer arbeid og var organisert i Norsk Skog- og Landarbeiderforbund, før han gikk inn i Norges Kommunistiske Parti NKP i 1935.²⁹ Ustvedt³⁰ forklarer at Nordstrøm, som jobbet som smed i Steinkjer før han dro nedover, var nødt til å selge alt han eide for å få råd til å reise til Spania. Han krysset Pyreneene til fots i september 1937, før han meldte seg til tjeneste i Figueres, og ble sendt videre til Albacete for en kort opptrening. Han kjempet i *Hans Beimler-bataljonen* i den 11. brigade, hvor majoriteten av de norske krigsfrivillige ble plassert. Nordstrøm kjempet ved flere store slag i krigen, men pådro seg tyfus underveis i oppholdet. Legene ønsket å sende ham hjem på grunn av hans sterkt svekkede helse, men han nektet og ble etter kort rekonvalesens sendt tilbake til kameratene ved fronten. Da Aragonfronten kollapset for regjeringsstyrkene sommeren 1938, ble Nordstrøm tatt til fange av opprørerne og satt i en fangeleir like utenfor Burgos. Redaksjonen i avisen *Ny Tid*³¹ startet i juli 1938 en fånyttets innsamlingsaksjon for å få kjøpt og sendt matvarer, tobakk og klær ned til Nordstrøm. Forholdene i fangeleiren San Pedro de Cardena som opprinnelig var et kloster, ble beskrevet som helt forferdelige. Mangel på nødvendige medisiner, mat og drikke, samt dårlige boforhold i de kalde netter og glohete dager. Dødeligheten i disse leirene var høy, og ble forverret av det harde kroppsarbeidet de ble satt til, og den harde behandlingen fangene fikk av sine fangevoktere.

«Det var én vannkilde fordelt på 600 fanger, det fantes ikke såpe eller håndklær, mennene delte en håndfull toaletter, svært lite mat, det var iskaldt om nettene, fullt av fluer og lus, og mange soldater hadde fortsatt åpne sår og skader fra kamphandlingene. Diaré og andre sykdommer florerte bak murene, og fangevokterne viste ingen nåde mot krigsfanger som ble utsatt for tortur og mishandling.»³²

Her endte trønderen Nordstrøm sine dager etter å ha blitt grovt mishandlet av en fangevokter i september 1938. Han ble begravet i en umerket fellesgrav et sted i nærheten av klosteret.

---

²⁹ Ny Tid. 22.11.1938:6

³⁰ Ustvedt, Y. 1975:50

³¹ Ny Tid. 21.07.1938:1

³² Moen, J.S. 2018, 22.04. Erling Nordstrøms siste reise, Trønder-Avisa. <https://www.t-a.no/erling-nordstroms-siste-reise/f/5-116-1183942>)

En spaniafrivillig som hadde en helt annen bakgrunn, var Johann Wesselvold. Han var også kjent som «dovregubben», etter Lise Lindbæks³³ karakteristikkk av ham i en av sine beskrivelser av frivillige i de internasjonale brigadene. Han var, med sine 51 år, eldre enn stort sett alle andre spaniakjempere. Han hadde bakgrunn fra det norske artilleriet, og god kjennskap med bruk av sprengstoff fra gruvearbeid på hjemstedet Røros. Han hadde vært aktiv i arbeiderbevegelsen, ledet den lokale spaniakomiteen og hadde sittet i kommunestyret i Røros for NKP i en årrekke før han valgte å forlate hjem og familie for å kjempe sin kamp mot den fascistiske fremmarsjen. Moen og Sæther omtaler ham som en god taler og en glimrende skribent.³⁴ Hans politiske og militære bakgrunn ga ham en lederrolle ideologisk og militært i det som ble eliteenheten *Batteri Thälman*. I et brev til sin mor skrev han «Det jeg har gitt meg ut på, måtte jeg gjøre. Nu har mitt liv fått en mening og et innhold».³⁵ Wesselvold ble en av de krigsfrivillige som oppholdt seg lengst i Spania under borgerkrigen. Han reiste hjem etter Barcelona falt. Hans posisjon i artilleriet var såpass viktig at han reiste hjem forholdsvis lang tid etter at de internasjonale brigadene faktisk ble oppløst. Da han kom hjem den 13. februar 1939³⁶ skrev Arbeidets Rett at «det var helt svart med mennesker på stasjonsområdet, og hurraene bruste ham i møte.»³⁷ Wesselvold tok opp sine verv i politikken, og agiterte for fortsatt humanitær hjelp til Spania, og harde sanksjoner mot det spanske Franco-styret.

En tredje, Odd Ressem var ung-kommunisten som vokste opp i det som må sies å være en av de mest aktive familier som var involvert i arbeiderkampen i Trøndelag. Familien hadde bemerket seg som politisk aktive både lokalt i Trondheim, regionalt i Trøndelag og nasjonalt i Norge flere år før den spanske borgerkrigen brøt ut. Hans involvering i den spanske borgerkrigen og innsats som foredragsholder til fordel for den trønderske humanitære hjelpeinnsatsen skildres i neste kapittel.

3. Odd Ressem og hans kamp mot fascismen:

Odd Ressem startet sin politiske løpebane tidlig, med klare politiske forbilder i slekt og familie. Hans mor og tante var aktive i lokale foreninger som husmorlaget og saniteten. Hans

---

³³ Lindbæk, L. I Galaaen, J. 1938:14

³⁴ Moens, J.S. og Sæther R. 2009:98

³⁵ Galaaen, J. 1938:65

³⁶ Arbeidets Rett 13.02.1939:2

³⁷ Arbeidets Rett I Krogstad J,A. 1975:25

eldre bror, Ole Ressem, ledet *hungersmarsjen* mellom Trondheim og Oslo i 1932³⁸, og var hovedtaler ved dens avslutning på Youngstorget i Oslo søndag 26.juni 1932.³⁹

Odd Ressem selv viste tidlig politisk interesse, og var med på stiftingen av Tempe kommunistiske ungdomslag i Trondheim fredag 22.mars 1935, der han ble valgt til formann.⁴⁰ Han bidro i den frivillige idretten og deltok i flere ulike komiteer i Trondheims kommunistiske ungdomskomite TKU, frem til han meldte seg som frivillig til de internasjonale brigadene i Spania i 1936.⁴¹

Odd Ressem i de internasjonale brigadene i Spania

Odd Ressem var en av de første nordmenn som vervet seg til kampen i Spania. Han tok hyre på et nederlandsk skip i Frankrike med kurs for Spania. Skipet ble oppbrakt, og han ble først sendt til Ceuta og så deportert tilbake til Frankrike igjen. Der kom han seg med et engelsk skip, som transporterte flybensin til Spania.⁴² Da skipet nådde Valencia, mønstret han av og lot seg innrullere i de internasjonale brigadene allerede sommeren 1936. Med en så tidlig inntreden, havnet han i brigade 14, som besto stort sett av tyskere i *Bataljon Franco Belge*.⁴³ Han var med det et unntak fra de som senere kom for å kjempe i krigen, som i all hovedsak ble plassert i egne skandinaviske kompanier. Senere ble han involvert i kamper på flere av frontene hvor regjeringsstyrkene kjempet, som Teruel, Gandesa og Ebro. Mot slutten av krigen tjente han i Partisan-detachementer, som opererte bak fiendens linjer med sabotasje og infiltrasjon som virksomhetsområde.⁴⁴

Ressem deltok i noen av de hardeste slagene under borgerkrigen og kommandooppdragene var langt fra ufarlige. Han ble skadet flere ganger under krigens gang. Den 14.08.1937 meldte Tiden at Odd Ressem befant seg på Røde kors hospital i Albacete etter å ha blitt skadet av granatsplinter i en arm og fot i kampene ved Cordoba.⁴⁵ I april 1938 ble han skadet på ny i slaget ved Gandesa, der han kjempet i en partisanavdeling.⁴⁶ Ressem gjennomgikk en kort

---

³⁸ Dagbladet 21.05.1932: 1

³⁹ Dagsposten 30.05.1932: 6

⁴⁰ Ny Tid 27.03.1935: 3

⁴¹ Krogstad, J.A. 1974:21

⁴² Ny Tid. 29.09.1938:3

⁴³ Kvaløy, A. 1996:98

⁴⁴ Kvaløy, A. 1996:100

⁴⁵ Tiden 14.08.1937:8

⁴⁶ Møre Dagblad 23.09.1938

rekonvalesens, og kjempet så ved Ebrofronten i sommermånedene juli og august 1938, hvor han ifølge Ustvedt utmerket seg med sitt vågemot.⁴⁷ Han ble forfremmet til sersjant for sin innsats i denne delen av krigen. Fredag 21.08.1938 meldte Ny Tid at han så hadde oppnådd Løytnants grad etter å ha blitt fremhevet av sjefene for den republikanske folkearmeen.⁴⁸ Den siste tiden av oppholdet hans i Spania forløp ved Gandesa-fronten, før han kom tilbake til Norge den 19.09.1938, i følge med Karl Karlstedt fra Tromsø som hadde blitt skadet i samme slag som Ressem. Ressems tilbakekomst gikk ikke ubemerket hen, for Ny Tid så det som viktig å fremheve Ressems innsats for å fremme bistandsarbeidet til Spania. Den borgerlige pressen kom med krasse angrep på Ressem. Han hadde gjennom sine brev gitt avislesere øyenvitnebeskrivelser fra krigen, og disse var farget av hans klare politiske overbevisning. Så da han kom tilbake, etterlyste den borgerlige avisen Aftenposten⁴⁹ en prosess der de krevde at han og de andre skulle bli straffeforfulgt for brudd på loven av 19.mars 1937 mot å la seg verve. Også i NRK var hjemkomsten til Spaniafarerne omstridt. *Var det riktig å gi sendetid til folk som hadde brutt norsk lov ved å krige i utlandet?*⁵⁰ For Ressem sin del ville han gått fri fra disse anklagene, ettersom han allerede var innrullert i de internasjonale brigader før loven ble vedtatt. Det så imidlertid ikke ut til at den borgerlige presse var nevneverdig opptatt av et slikt faktum.

Spaniabrevene

Gjennom krigsoppholdet skrev Odd Ressem flere brev hjem til sin bror og sin mor. I tillegg skrev han enkelte brev myntet på arbeiderpressen sammen med andre spaniafrivillige som Einar Aunmo fra Røros, og Fridtjof A. Andersen fra Trondheim. Spesielt vakte fire av brevene oppsikt, og sørget for at Odd Ressem fikk en unik posisjon i Trøndelag for sin innsats som spaniafrivillig under krigen. Det tilrettela for hans rolle som foredragsholder og aktivist etter at han returnerte.

I januar 1938 publiserte Ny Tid⁵¹ det første brevet skrevet av Odd Ressem, datert 19.12.1937. Brevet var ment for hans bror. I dette brevet fortalte Ressem om situasjonen i Barcelona. En by fylt med flyktninger fra de harde kampene i Asturias, som beskrives som tapre og

---

⁴⁷ Ustvedt, Y. 1975:180

⁴⁸ Ny Tid. 21.10.1938:3

⁴⁹ Aftenposten 22.11.1937:1

⁵⁰ Dahl, H.F & Hagtvatn, B & Werenskjold, R. 2019:137

⁵¹ Ny tid. 14.01.1938:3

heltemodige for sin innsats mot Francos styrker. Videre beskrev han sporadiske bombetokter over den katalanske hovedstaden, som ifølge Ressem ikke så ut til å skremme befolkningen som arbeidet i krigsproduksjonen for å sikre seieren mot fascistene. Ressem avsluttet brevet med å forklare rykter om forhandlinger om overgivelse mellom regjeringen og Franco som ondssinn *trotskistisk* løgn. Han sidestilte så en seier i krigen med en seier for revolusjonen.

I mars 1938 publiserte Ny Tid det andre brevet skrevet av Ressem. Dette brevet var ment for å bli publisert i avisen. Brevet hadde en annen karakter enn de som ble sendt til familie og så gitt videre til avisen. Ressem skrev brevet til kamerater, og spesielt til de som hadde sendt hilsninger og gaver til de spaniafrivillige. Han beskrev den nytte gaver fra hjemlandet gjorde for de skandinaviske soldatene som lå på sykehusene i Albacete og Barcelona. Han forteller i brevet videre om bombingene av Barcelona og lidelsene for de sivile i byen. Han beskriver et bombeangrep *«hvoretter hundredevis av barn og kvinner lå strødd rundt i gatene og skrek av smerte og angst»*.⁵² Ressem spør retorisk om det lenger finnes mennesker som ikke vet hva fascisme betyr. Han poengterer at den spanske befolkning ikke kjemper denne kampen bare for seg selv, men også for andre land som kan stå for tur, med en tydelig henvisning til Norge. Videre forteller han at de skandinaviske frontkjemperne er godt likt i Spania, og har kjempet i de viktigste slagene, som Teruel. Avslutningsvis oppfordrer han alle til å gjøre det de kan på sin front, enten militært eller bistandsmessig for å sikre seier og *«knuse fascismen i et avgjørende slag»*.

I mai 1938 publiserte Ny Tid et tredje brev datert 29.april 1938 og signert de tre trønderske Spaniafrivillige Ressem, Aunmo og Andersen. Brevet bar preg av å være et åpent brev til deres politiske meningsfeller i hjemlandet. I brevet beskriver de den desperate situasjonen for regjeringsstyrkene ved Aragonfronten, men lover å holde stand. De kritiserer ikke-intervensjonskomiteen for *«å spille et forræderisk spill mot den spanske republikk»*.⁵³ De påpeker at Franco får ubegrensede ressurser tilsendt fra sine forbundsfeller, mens det spanske folk blir fratatt enhver mulighet for å forsvare sitt hjem og sin frihet. De forteller videre om en sterk vilje til å la seg verve blant de unge i det spanske samfunnet dels drevet av sosialistisk overbevisning, dels drevet av frykten for den fascistiske samfunnsorden som vil ramme dem hvis regjeringen taper kampen. Avslutningsvis ber de partikamerater hjemme legge press på

---

⁵² Ny Tid 07.03.1938:2 og 4

⁵³ Ny Tid. 18.05.1938:1 og 6

Norge for å kreve endring i nonintervensjonsavtalen, slik at også den spanske regjering skulle få våpen.

I august 1938 publiserte Ny Tid⁵⁴ og Arbeideren⁵⁵ det fjerde og siste av Ressems brev som Spaniafrivillig. Brevet ble rettet til hans bror. I dette brevet beskrev han de harde kampene ved Ebro og Gandesa, hvor Ressem var en av de som rodde mannskaper frem og tilbake over elva Ebro, med sikte på å overraske motstanderen mens det var mørkt. Han fortalte om en vellykket manøver som endte opp med å sikre styrken en fremskutt posisjon på en høyde bak fiendens linjer. Han beskrev videre behovet for å trekke seg tilbake da fascistiske bombefly truet posisjonen. Han avsluttet med å fortelle om berømmelsen skandinavene fikk for sin innsats, og æren som tilfalt dem ved opprettelsen av et eget norsk kompani, som fikk navnet *Egede-Nissen*.

Brevene Odd Ressem sendte fra Spania i krigsåret 1938 gjorde ham godt kjent i Trøndelag i samtiden. Navnet hans ble synonymt med de frivilliges kamp i Spania. Han ble opphøyet av aviser som Ny Tid og Arbeider-Avisen, mens Aftenposten og andre borgerlige aviser knyttet navnet hans til lovbrudd og trusler om straff. Flere av brevene han skrev hjem viste i all tydelighet hans politiske standpunkt, og de ble brukt direkte i partipressens propaganda for å skaffe oppmerksomhet og støtte til kampen. Andre av brevene viste en mer menneskelig side, der han var åpen om sine følelser. Han virket oppgitt over den ujevne kampen i møte med ny og overveldende våpenteknologi og i sorg over tapet av kamerater i krigen. I lys av den strenge sensur som rådet i de internasjonale brigadene mot slutten av krigen, må man spørre seg om dette også var et ledd i propagandaen.

Odd Ressem og arbeidet mot fascismen etter hjemkomsten

Odd Ressem deltok i striden mot opprørerne i Spania i 17 måneder.⁵⁶ Ved et stort spaniamøte i håndverkerforeningen i Trondheim like etter at han kom hjem i september 1938, holdt han et lengre foredrag om sine opplevelser under borgerkrigen. Talen ble ifølge avisen mottatt med kraftig bifall og varm hyllest. Dette var det første av en rekke foredrag og taler Odd Ressem holdt i Trøndelag i årene 1938-39. Navnet han hadde skapt seg gjennom å være såpass synlig i

---

⁵⁴ Ny Tid. 25.08.1938:2

⁵⁵ Arbeideren. 27.08.1938

⁵⁶ Ny Tid 29.09.1938:3

media, kombinert med den statusen han hadde oppnådd gjennom å kjempe og bli forfremmet til løytnant i krigen, gjorde ham til en yndet taler på alle slags spaniamøter.

Arbeider-Avisen⁵⁷ fortalte fredag 11.november 1938 om vellykkede og godt besøkte Spaniamøter i arbeiderbastionene Malm og Verdal, med Ressem som eneste foredragsholder, og Ungdommens Spaniakomite USK som arrangør. Ved de samme tilstelninger ble filmen *Spanias hjerte* vist. I tidsrommet oktober – desember 1938 deltok Odd Ressem med sine foredrag på en lengre turne for å promotere pengeinnsamlingen til ambulanser som skulle sendes til de skandinaviske drevne sykehusene i Alcoy og Albacete i Spania. Samtidige kilder⁵⁸ viser at han var med på spaniamøter i Meråker, Orkanger, Ranheim, Steinkjer, Malm, Verdal, Levanger, Stjørdal, Frosta, Mære, Røros og flere ganger i Trondheim arrangert av USK, husmorkomiteen, lokale spaniakomiteer, AUF og AIF i løpet av disse månedene. (Se vedlegg)

4. Spaniakomiteene:

Den første norske *hjelpekomiteen for Spania* ble grunnlagt i Oslo allerede den 10.november 1936 etter påtrykk fra fagbevegelsen med Martin Tranmæl i spissen. Bakgrunnen for stiftelsen var et samarbeid mellom fagbevegelsen, Arbeiderpartiet og LO. Disse gikk inn i en samarbeidskomite som på oppfordring av spanske delegater fra CNT i Katalonia skulle utarbeide et forslag til å organisere hjelpesendinger og innsamlingsaksjoner til den spanske regjeringens overlevelse. Komitearbeidet hadde sterk støtte i arbeiderbevegelsen, og sentrale figurer som Håkon Lie, Einar Gerhardsen og Torbjørn Henriksen var involvert. Det virker som at det var viktig for arbeiderpartiets og LOs ledelse å ikke overlate spaniaengasjementet til kommunistene.

Hjelpekomiteen for Spania skulle jobbe for å øke engasjementet til støtte for Spania, og sende nødvendig materiell, som enkeltmannspakker, kirurgiske instrumenter og smertestillende medisiner. I den første komiteen satt fremtredende personligheter fra et bredt politisk landskap for å sikre størst mulig oppslutning

Spaniakomiteen i Trondheim ble den trønderske avdelingen av den hjelpekomiteen som ble grunnlagt i hovedstaden. Den trønderske komiteen ble stiftet mot slutten av november, og hadde sitt første store møte 29.november 1936. Komiteen i Trondheim var i likhet med den i

---

⁵⁷ Arbeider-Avisen 11.11.1938

⁵⁸ Ny Tid. 29.09.1938:3 og Arbeider-Avisen 11.11.1938

Oslo, sammensatt av intellektuelle og en rekke samfunnsstøtter.⁵⁹ I Trondheim fikk imidlertid arbeiderbevegelsen kun inn en eneste representant i styret, og ingen kommunister fikk innpass. Styresammensetningen sto i sterk kontrast til engasjementet for det praktiske hjelpearbeidet, hvor medlemmer av arbeiderbevegelsen og kommunistene etter hvert ble de mest sentrale aktørene og nærmest overtok ansvaret for innsamlinger og organisering av spaniamøter i årene 1937-1939.

Etter hvert ble lokale spaniakomiteer opprettet i alle deler av landet der arbeiderbevegelsen sto sterkt eller kommunistene hadde lokallag. Moen⁶⁰ anslår at det ble etablert 110 lokale spaniakomiteer rundt omkring i Norge i den perioden borgerkrigen varte, mens Kvaløy⁶¹ operer med en oversikt på 125 unike lokalkomiteer innen året 1939. Også i Trøndelag ble det opprettet en rekke spaniakomiteer, ifølge Kvaløy sin oversikt ble det 18 til sammen. De lokale Spaniakomiteene i Trøndelag ble dannet i mange av regionens byer og bygder, spesielt i industrisentrene, som Malm, Follafoss og Løkken, samt områder der kommunistene hadde egne lokallag, som i Trondheim, Verdal, og Røros. Ifølge Krogstad (1975) fantes det egne lokale komiteer i Trondheim, Røros, Orkanger, Meråker, Steinkjer, Løkken, Hommelvik, Ranheim, Follafoss, Leinstrand, Malm, Harran, Verdal, og Skogn. Disse lokale komiteene var i all hovedsak sammensatt og ledet av folk i arbeiderbevegelsen og av kommunister. I Trøndelag var det bare i Spaniakomiteen i Trondheim at komiteens leder ikke gikk ut fra en av disse bevegelsene. I de lokale komiteene hvor arbeiderbevegelsen og kommunistene dominerte ledelsen, var det vanskelig å rekruttere medlemmer fra de borgerlige politiske partier. Det betyr at hjelpekomiteen i Trondheim som en paraplyorganisasjon sto i en særstilling, samtidig som den neppe var representativ for måten de andre komiteene i regionen arbeidet på. Den klart mest aktive komiteen i Trøndelag var Ungdommens Spaniakomite USK, som utgikk fra Trondheims Kommunistiske Ungdomsorganisasjon, som Odd Ressem hadde vært med å stifte. Ungdommens spaniakomite arrangerte 30.april 1938 den største markeringen i Trøndelag mot fascismens frammarsj.⁶² I alt gikk over 4000 ungdommer i et demonstrasjonstog til fordel for Spanias regjering gjennom gatene i Trondheim den dagen. Foran demonstrasjonstoget gikk folk med røde faner med hammer og sigd. På Trondheim torg ble det holdt taler med et klart budskap. NKPs leder i Trøndelag, Johan Strand-Johansen beskyldte ifølge *Arbeideravisen* og *Ny Tid* Europa for å ha sviktet det spanske folket ved å

---

⁵⁹ Ny Tid. 24.11.1936:7

⁶⁰ Moen, J.S. 2011:164

⁶¹ Kvaløy, A. 1996:34

⁶² Krogstad, J.A. 1974:20

oppretholde non-intervensjonspolitikken. Han agiterte for våpenleveranser til Spania, og at regjeringen måtte gjøre slutt på forfølgelsen av de som ønsket å la seg verve som frivillige til borgerkrigen. Omtalen av ungdomskomiteen i Ny Tid var rosende, og målet med arbeidet fikk tydelig et ideologisk preg gjennom avisens kobling til «*menneskets fortsatte kulturelle utvikling og sin marsj mot virkelig frihet*».⁶³ Alternativet ble i avisen fremstilt som et tusenårig tilbakefall gjennom *barbariets natt*.

De som hadde kjempet i borgerkrigen og returnert i løpet av året 1938, stiftet i desember det *Norske Spania-frivilliges forbund*. Organisasjonen ble etablert med trønderen og kommunisten Svein Hepsø, en tidligere krigskommissær fra de internasjonale brigadene, som leder. Denne foreningen jobbet for å opprettholde støtten til Spania og kampen mot fascismen. Videre skulle den fungere som en veteranforening som opprettholdt kontakten med og mellom de hjemvendte spaniafrivillige. Det siste målet foreningen satte seg var å arbeide for en bevaring av demokratiet i Norge.⁶⁴ Deltakere i denne komiteen ble hyppig brukt som foredragsholdere på lokale spaniamøter rundt omkring i Trøndelag frem til krigens slutt.

Spaniamøtene

Allerede i august 1936 arrangerte kommunistene i Trondheim et anti-fascistisk stevne, som videre utløste en rekke solidaritetsmøter og demonstrasjoner. Signalet var tydelig «*Spania kjemper for oss – vi må kjempe for Spania*».⁶⁵ Dette etterlater et mønster av at hjelpearbeidet til Spania var mangesidig, og grep inn i ulike deler av samfunnet. Komiteene hadde et stort ansvar med å arrangere så mange samlinger som mulig. En typisk gjennomføring av et slikt Spaniamøte ble gjengitt i Arbeider-avisen⁶⁶ den 11.mai 1937, da Orkanger Spaniakomite organiserte et møte som ble godt besøkt i bygdens kino. Innledningsvis ble det lest høyt fra Victor Hugo sin roman *borgerkrig*, før Dr. C.V. Lange i et foredrag forklarte om krigssituasjonen, og de historiske forutsetninger som lå til grunn for konflikten i Spania. Møtets høydepunkt var fremvisningen av filmen *Madrid i flammer* som på dramatisk vis skildret krigens uhyrlighet overfor den spanske sivilbefolkningen. Møtet ble i etterkant beskrevet som meget vellykket og sterkt agitatorisk.

---

⁶³ Ny Tid. 08.05.1937:4

⁶⁴ Ny Tid 03.12.1938:1

⁶⁵ Krogstad, J.A. 1974:10

⁶⁶ Arbeider-Avisen 11.05.1937:3

Spaniamøter ble også arrangerte av husmorlag, arbeiderforeninger, loger, og fagforeninger. Den norske hjelpekomiteen for Spania var meget aktive i å tilrettelegge for at disse møtene fikk et godt kvalitativt innhold. Ifølge Gleditsch sine nedtegninger formidlet den nasjonale hjelpekomiteen omtrent 25 foredrag hver uke.⁶⁷ De disponerte tidvis kjente foredragsholder som Gerda Grepp og Lise Lindbæk, som med stor gjennomslagskraft agiterte for behovet for å gi sin støtte. Når man legger de ukentlige foredragene ved den nasjonale hjelpekomiteen til det store antallet foredrag som ble formidlet av lokale komiteer, som den meget aktive ungdomskomiteen i Trondheim, er det klart at antallet møter der det ble agitert for støtte til Spanias regjering var veldig høyt.

Ved flere av disse møtene ble det fremvist bilder og film fra Spania. Dahl, H.F, Hagtvet, B og Werenskjold, R⁶⁸ har i en omfattende oversikt dokumentert 330 unike Spania-arrangementer, der et knippe ulike spaniafilmer ble vist. Filmene hadde en enorm påvirkningskraft på den norske opinionen, og film trer med denne konflikten for første gang frem som et reelt propagandavåpen. «Filmene forsterket appellen om hjelp og bekreftet det foredragsholderne snakket om.»⁶⁹ Ifølge Adresseavisen og Ny Tid sjokkerte filmen *Madrid i flammer* med tydeliggjøring av krigens redsler for sivilbefolkningen.⁷⁰ En annen film, *Spanias hjerte* ble forbudt av Statens filmkontroll grunnet det sterke inntrykket den innga ved å vise døde kvinner og barn i Spania.

I arbeiderforeningen i Trondheim ble det i oktober 1938 avholdt et møte som fikk stor oppmerksomhet. Ungdommens Spaniakomite organiserte tilstelningen for å minnes den trønderske frontkjemperen Odd Olsen som falt i kamp ved Ebro-fronten den høsten. Etterfulgt av minneseremonien, som omfattet bidrag fra arbeidernes mannskor og bandet *Larsens kapell*, fortalte Olsens venn og kollega Odd Ressem om opplevelsene ved fronten. Ifølge avisen⁷¹ var det en fullsatt sal som fulgte beretningen med stor interesse, før filmen *Spanias hjerte* ble vist. Møtet ble avsluttet med en oppfordring til alle om å være med og yte de spanske arbeidere sin støtte i deres kamp. Ungdommens spaniakomite USK gikk inn i sin travleste tid med spaniamøter mot slutten av 1938. Dette sammenfalt med den nasjonale innsamlingsaksjonen til inntekt for ambulanser til Spania. I løpet av oktober – desember dette året ble det gjennomført spaniamøter i de fleste kommuner i Trøndelag, med visning av filmene *Spanias*

---

⁶⁷ Dahl, H.F & Hagtvet, B & Werenskjold, R. 2019:179

⁶⁸ Dahl, H.F & Hagtvet, B & Werenskjold, R. 2019:180

⁶⁹ Dahl, H.F & Hagtvet, B & Werenskjold, R. 2019:184

⁷⁰ Dahl, H.F & Hagtvet, B & Werenskjold, R. 2019:183

⁷¹ Arbeider-Avisen 22.10.1938

hjerte og Flygerne, samt foredrag av Odd Ressem. Arbeider-Avisen rapporterte den 17. desember 1938 om «tre gode spaniamøter» som var blitt gjennomførte i Stjørdal, Frosta og Mære. Avisen skriver at «i likhet med alle foregående Spania-møter, viser også disse tre møtene at befolkningen i Trøndelag følger interessert med i det som foregå i Spania, og at trønderne slutter op om Spania-hjelpen».⁷²

Spaniahjelpen

Selv om både den norske og den svenske regjeringen forpliktet seg til non-intervensjonsavtalen, hadde de en tilnærming til den humanitære hjelpen som tillot ikke bare nasjonale komiteers involvering i hjelpearbeidet, men også at regionale og lokale anstrengelser fikk gå sin gang. Dette skiller seg fra systemet i Danmark, der en nøytralitetslinje ikke åpnet for å drive hjelpearbeid av noen art. Kvaløy⁷³ stiller et betimelig spørsmål ved om spaniahjelpen ville funnet sted i det hele tatt om Norge og Sverige hadde valgt *nøytralitetslinjen*. Spaniahjelpen har altså både internasjonale, nasjonale og lokale sider. Ifølge Lundvik⁷⁴ besluttet Komintern og Profintern på et møte den 26.juli 1936 å sette i gang internasjonale innsamlingsaksjoner. Beslutningen påvirket åpenbart NKP sin stilling i hjelpearbeidet, men også andre nasjonale, regionale og lokale solidaritetsaksjoner som ble mer og mer vanlig utover borgerkrigen. En markering som ble sterkt synlig både internasjonalt og i Norge, var den internasjonale solidaritetsuken for den spanske republikk som ble avholdt mellom 24 – 30.mai 1937.

De trønderske bidragene til humanitetsarbeidet ga seg uttrykk i pengeinnsamlinger og forsendelser av nødvendig hjelpemateriell. Det var et sterkt behov for sanitetsmaterieill i Spania. Det ble raskt sendt morfin, jod, og enkeltmannspakker i store kvanta til de skandinaviske sykehusene i Spania og til den spanske regjering. I tillegg ble det sendt en stor mengde tran, vitaminpiller og spesielt mat av typen fisk og hermetikk, som skulle bidra til å hindre at spanske barn ble underernærte. I Rjukan Arbeiderblad⁷⁵ kan man i desember 1939 lese at spanske husmødre kalte den norske klippfisken *fiel amigo* – den trofaste venn.

---

⁷² Arbeider-Avisen 17.12.1938:3

⁷³ Kvaløy, A. 1996:52

⁷⁴ Lundvik, B. 1980:47

⁷⁵ Rjukan Arbeiderblad 10.12.1939:1

I mars 1937 rapportert Ny Tid⁷⁶ at Spaniakomiteen i Trondheim sitt innsamlingsarbeid var nådd 5000 kr. Dette var i all hovedsak en liten sum med tanke på engasjementet rundt saken. Også omfanget av steder og fra antallet lag summen var innsamlet fra, ga et nedslående inntrykk av givergleden. På bakgrunn av dette ble ungdommens spaniakomite dannet i mai 1937. Denne komiteen fikk nasjonal oppmerksomhet, og USK ble raskt den virkelige pådriveren i innsamlingsarbeidet i Trøndelag fra 1937-1939. Nøyaktige tall er vanskelig å oppdrive, men Krogstad anslår at USK sto for innsamling av mer enn halvparten av de midler som kom inn til saken. Deres aktive tilstedeværelse rundt omkring i regionen hadde nok også ringvirkninger som gjorde annet innsamlingsarbeid i for eksempel fagforeninger og husmorlag enklere. Krogstad viser til aviser fra 1938-39 som gir grunnlag for å tenke at

«Ungdommens Spaniakomite mot slutten av borgerkrigen faktisk overtok rollen som koordinator av solidaritetsarbeidet som naturlig skulle tilfalle Spaniakomiteen i Trondheim».⁷⁷

Hjelpen til Spania tok seg raskt opp, og i april 1937 rapporterte Ny Tid⁷⁸ at den norsk-svenske Spaniakomite hadde samlet inn en million kroner og at Georg Branting og Kristian Gleditsch reiste ned til Valencia for å koordinere det skandinaviske hjelpearbeidet til Spania med den spanske regjering direkte. Kvaløy⁷⁹ opererer med følgende tall på den norske innsamlingen:

- 235 835 kr i 1936
- 386 504 kr i 1937
- 709 276 kr i 1938
- 641 848 kr i 1939

Det betyr at det frem til krigsutbruddet av andre verdenskrig, da innsamlingene ble avsluttet, kom inn hele 1 973 461 kroner.

Mye av dette ble gitt gjennom innsamling på ulike møter, men også gaver fra fagbevegelse og forbund, samt salg av *spanianålen*, *La Pasionaria-merket* og andre effekter bidro.

Ambulansekampanjen våren 1938 ble en særdeles vellykket del av hjelpearbeidet. Den fungerte godt, fordi den synliggjorde effekten av innsamlingsarbeidet ved å vise frem ambulanser på spaniamøtene. Dette skapte et stort engasjement for å nå målet. For eksempel var Trondhjems husmorlag et av de første lagene som offentlig gikk ut med informasjon om at

---

⁷⁶ Ny Tid 24.03.1937

⁷⁷ Krogstad, J.A. 1975:18

⁷⁸ Ny Tid 28.04.1937:8

⁷⁹ Kvaløy, A. 1996:39

de deltok i innsamlingen ved å gi hundre kroner. Avisen Ny Tid⁸⁰ oppfordret alle organisasjoner av frisinne og frihetselskende mennesker om å delta i den kampanjen Spaniakomiteen hadde satt i gang. Kvaløy⁸¹ viser i sin undersøkelse at hvert fylke gjennom ambulanskampanjen skulle samle inn nok midler til en ambulansbil hver. Ambulansene ble spesialbygd, tilpasset spanske veiforhold og ellers forsterket for å beskytte mot beskytning. På siden av ambulansene ble det montert plater hvor det sto «*Gave fra den norske hjelpekomite for Spania til det spanske folk*».⁸² I Trøndelag ble det gjennomført en rekke møter med innsamling til og fremvisning av ambulansene. Den 19. oktober 1938 rapporterte Ny Tid⁸³ at det norske hjelpearbeidet til da hadde resultert i 15 ambulanser fra Norge, og at arbeidet med å få sendt flere enn en trøndersk ambulans stadig pågikk. Turneen gikk flere runder i Trøndelag og i tidsrommet 2-9 oktober 1938 ble Ranheim, Meråker, Kopperå, Hommelvik, Verdal, Levanger, Steinkjer, Malm, Follafoss, Orkanger, Løkken Trondheim besøkt.⁸⁴ Dette vitner om en hektisk aktivitet for å få samlet inn tilstrekkelige midler til å utruste en trøndersk ambulans. Som trekkplaster til møtene ble det holdt foredrag av frontkjemper Odd Ressem, sekretær i hjelpekomiteen til Spania Per Borgersen, og Oslokomiteens sekretær John Sannes. I tillegg ble filmen *Spanias hjerte* vist på alle tilstelningene. I innsamlingsarbeidet til ambulanser var USK veldig delaktig, og sendte ifølge Ny Tid⁸⁵ rundt lister for pengeinnsamling til en lang rekke ungdomsorganisasjoner og fagforeninger. USK organiserte også andre turneer og foredrag. De sto bak de fleste av møtene rundt omkring i Trøndelag høsten og vinteren 1938 for å øke solidaritetsarbeidet i regionen. I all hovedsak ble hjelpearbeidet målt i hvor store verdier man samlet inn, men arbeidet hadde også en annen side som Ny Tid skrev om i november 1938⁸⁶. USK ba i dette nummeret kvinner i Trøndelag om bidrag i form av strikkede strømper, vanter eller andre vinterklær til de 1 200 000 spanske barna som levde som flyktninger i eget land i den kalde årstiden. Bidragene ble samlet inn i Trøndelag, og ble sendt til Spania via *den norske hjelpekomite for Spania*.

Hjelpearbeidet betydde mye for et hardt prøvet Spania. De skandinaviske krigsfrivillige i Spania sendte brev hjem der de uttrykte sin store tilfredshet med de solidaritetsaksjoner som ble gjennomført i Skandinavia. «*Dyre kamerater og venner! Deres gaver og pakker er et*

---

⁸⁰ Ny Tid. 22.09.1938:1

⁸¹ Kvaløy, A. 1996:37

⁸² Arbeidets Rett 10.06.1938

⁸³ Ny Tid. 19.10.1938:4

⁸⁴ Ny Tid. 29.09.1938:3

⁸⁵ Ny Tid. 04.10.1938:1

⁸⁶ Ny Tid. 16.11.1938:3

*glimrende bevis på at vi marsjerer under den samme fane mot fascismen».*⁸⁷ Nordahl Grieg skrev at «*alle der nede føler det som en stor glede når det kommer ned hilsen hjemmefra. La oss gi dem det!*» Samtidig la soldatenes brev også vekt på behovet for å fortsette å yte både militær og humanitær støtte for det spanske demokratiet mot «*representanter for barbarismen, som med sine kanonprosjektiler, spreng, og brannbomber forvandler Spanias byer til ruiner, myrder og lemlester tusener og atter tusener uskyldige kvinner og barn og gjør tusener hjem- og foreldreløse.*»⁸⁸

5. Konklusjon.

Det er ingen tvil om at den spanske borgerkrigen påvirket det trønderske samfunnet. Dette ser vi på ulike vis. Konflikten vekke politisk engasjement på tvers av landegrenser, og mennesker fra ulike samfunnslag kunne finne grunner for å fordømme handlingene Franco og hans soldater gjorde mot den demokratiske valgte regjering i Spania. Trøndelag var intet unntak, og fremstår som en av de regionene i Norge som hadde flest lokale spaniakomiteer. Antallet spaniamøter som ble avholdt rundt omkring i Trøndelag vitner om et stort engasjement fra 1936 helt frem til den andre verdenskrig startet. Borgerkrigen grep inn i trøndernes syn på verden ved at advarslene om den fascistiske trusselen ble sterkere. Var Skandinavia neste mål, eller kunne fascismen stoppes før den bredte seg hit? Mange aviser skrev jevnlig nye saker om situasjonen i Spania, og satte sikkerheten i Norden i sammenheng med utviklingen der. Dette skapte grobunn for frykt hos innbyggerne i et lite land Samtidig ga det også muligheter til å bidra i hjelpearbeidet til Spania. Dette arbeidet i form av å verve seg til militær innsats, delta i humanitært arbeid, eller bidra i innsamling av nødvendig utstyr, mat og penger ble trønderes mulighet til å hjelpe Spania. På det viset kunne mange mennesker direkte eller indirekte være med å bekjempe fascismen. Kampen mot det ene smeltet for mange sammen med innsatsen for det andre. Aviskilder fra samtiden viser i all tydelighet at Trøndelag var et område der søkelyset på og oppslutningen om hjelpearbeid sto meget sterkt. Regionen med de mange spaniakomiteer så høy aktivitet med spaniamøter gjennom hele borgerkrigsperioden.

For ni trøndere var militært bidrag i de internasjonale brigadene den naturlige måten å bidra til å bekjempe fascistens frammarsj. De krigsfrivillige hadde personlige bilder av krigen og la

---

⁸⁷ Galaaen, J. 1938:93

⁸⁸ Ustvedt, Y. 1975:109

ulike vurderinger til grunn for å verve seg. Det de hadde til felles var at de alle var menn, og de var fra samme lag i samfunnet. Flere av dem, som Odd Ressem, var overbeviste kommunister og alle hadde vært politisk aktive før de dro, eller deltok i politisk arbeid etter at de kom tilbake.

Hvis man leser borgerlige aviser fra tidsrommet 1936-39 er det lett å få en oppfatning av de krigsfrivillige som hjernevaskede instrumenter for Moskva. Lykkejegere, leiesoldater eller folk som rett og slett ikke hadde bedre å ta seg til. Kildematerialet gir et variabelt grunnlag for å si noe om spaniafarenes situasjon, men arbeidsledighet var en reell trussel som lurte for flere av de som reiste. Samtidig viser oversikten til Kvaløy (1996) at de fleste hadde et eller annet slags arbeid før de dro. I den borgerlige karakteristikken av de krigsfrivillige som lykkejegere og leiesoldater, nedvurderes det ideologiske perspektivet mange krigsfrivillige oppga som årsak til å dra. Det stemmer dårlig med de holdninger som vises gjennom brev de krigsfrivillige sendte hjem under oppholdet.⁸⁹ Samtidig er det slik at de elendige forholdene ved fronten, og den svake militære organiseringen underbygger det faktum at *leiesoldater* ville funnet lite av verdi i den kampen de internasjonale brigadene førte. Kvaløy⁹⁰ spekulerer i at leiesoldater ville ha hatt bedre utbytte av å melde seg på Francos side, der betalingen var langt høyere, og styrkene hadde mer frihet til å ta for seg av verdiene de kom over i okkuperte områder. I de internasjonale brigadene ble slik framferd tydeligere sanksjonert. Blant disse frivillige var politisk skolering, bygging av skoler og helseinstitusjoner en del av soldatlivet når bataljonene ikke var ved fronten. For de som reiste ned som krigsfrivillige, var møtet med krigen hardt. Mange av skandinaverna som reiste ned hadde nok et romantisk bilde av selve krigen, det likeverdige kameratskapet, målet med kampene og hvordan deres innsats skulle passe inn i den større saken. Både Ustvedt (1975) og Lundvik (1980) rapporterte at forholdene for de frivillige i de internasjonale brigadene var så ille at flere etter hvert ønsket å reise hjem.⁹¹ Flere ble straffet av det hemmelige militærpolitiet SIM (Servicio de Investigacion Militar), for å ha forsøkt å reise hjem, eller etter å ha ytret ønsker om det i brigadene.⁹²

Avstanden til Spania, landets utkantposisjon i Europa og folkets historie og kultur som skiller seg veldig fra den norske, kunne vært relevante årsaker til at denne konflikten skulle foregå uten innblanding av nordmenn. Samtidig er det lett å forstå at nordmenn kunne la seg rive med av de intellektuelles beskrivelser av en rettferdig kamp i forsvar for en fri verden.

---

⁸⁹ Aftenposten. 22.11.1937:2

⁹⁰ Kvaløy, A. 1996:84

⁹¹ Hochschild, A. 2016:139 og Ustvedt, Y. 191975:227

⁹² Moen, J.S. & Sæther, R. 2009:156

Nordahl Grieg fremkalte sterke bilder med sine beskrivelser av kampene i skyttergravene og Arnulf Øverlands dikt utfordret det norske folks moralske valg.

De krigsfrivillige i Spania sto frem som forbilder for mange, og både utnyttet og ble utnyttet av venstreorienterte medier med sikte på rekruttering og støtte fra hjemlandet. Til syvende og sist var den spanske borgerkrigen på tross av alle sine irrganger, en konflikt der de aller fleste kunne finne en sak å kjempe for og en motstander å kjempe mot.

Konfliktene i Spania var da videre enkle som motsetninger, å ta stilling til: militærmakt mot folkestyre. Kirke mot folk, tradisjon mot modernitet – og fremfor alt, trusselen mot freden fra den internasjonale fascismen.⁹³

For det store flertallet som ønsket å engasjere seg i arbeidet for det demokratisk frie Spania, var det nok av muligheter. Spaniahjelpen ble organisert av de overordnede hjelpekomiteene som *Hjelpekomiteen for Spania* i Oslo og *Spaniakomiteen i Trondheim*. Arbeidet med innsamling ble i stor grad drevet av undergrupper, enkeltmennesker og organisasjoner som Ungdommens Spaniakomite i Trondheim. Utover krigen bar spaniahjelpen preg av medisinsk støtte til regjeringssiden og de skandinaviske sykehusene i Spania, samt humanitær bistand til sivile som ble rammet av krigen. For å opprettholde og øke bistandsarbeidet, ble det organisert en rekke spaniamøter. Spaniadagen i Levanger 1.pinsedag 1938⁹⁴ er et godt eksempel på et slikt arrangement. De fleste av møtene jeg har funnet gjennom min undersøkelse, ble arrangert av ungdommens spaniakomite som egne møter med en større agenda.

Det reelle antallet spaniamøter i regionen i perioden 1936-39 er vanskelig å tallfeste. Dahl, Hagtvat og Werenskjold⁹⁵ har laget en omfattende oversikt over *spaniasamlinger og visningssteder for spaniafilmer*. I denne oversikten er åtte av arrangementene hentet fra Trøndelag. De store spaniamøtene i Orkanger, Trondheim, og Verdal, der Odd Ressem holdt foredrag etter sin hjemkomst fra Spania er ikke med i oversikten over spaniasamlinger. Så selv om den nevnte oversikten er grundig og utfyllende, tegner den ikke det fulle bildet av slike møter, og er et tydelig eksempel på at dette er et område som enda ikke er gransket ferdig. Det som vanskeliggjør sporingsarbeidet, er mangelen på andre kilder enn samtidige aviser for å finne informasjon om alle de lokale komiteene som organiserte spaniamøter og filmfremvisninger i den tiden borgerkrigen varte. Flere arkiv har store mangler og enkelte,

---

⁹³ Dahl, H.F & Hagtvat, B & Werenskjold, R. 2019:272

⁹⁴ Nordre Trondhjems Amtstidende. 02.06.1938:3

⁹⁵ Dahl, H.F & Hagtvat, B & Werenskjold, R. 2019:287-315

som Ny Tids arkiv, ble destruert under andre verdenskrig for å unngå forfølgelser fra den tyske okkupasjonsmakten.⁹⁶ I min undersøkelse av samtidige aviser, har jeg funnet en rekke mindre tilstelninger og et tosifret antall spaniamøter der ulike spaniafilmer ble vist, som ikke har blitt belyst tidligere. Dette er en pekepinn på behovet for videre forskning om temaet, som vil kunne gi et enda mer omfattende bilde av spaniakomiteenes arbeid og den spanske borgerkrigens påvirkning på Trøndelag.

---

⁹⁶ Krogstad 1974. <https://ntnu.tind.io/record/142228?ln=no#?c=0&m=0&s=0&cv=2&r=0&xywh=0%2C-133%2C5017%2C3785>

Litteraturliste:

- Beevor, A. 2007. *Kampen om Spania – Den spanske borgerkrigen 1936-1939*. NW, Damm & Søn A/S
- Dahl, H.F. & Hagtvet, B. & Werenskjold, R. 2019. *Ekko fra Spania, den spanske borgerkrigen i norsk offentlighet*. Dreyers forlag Oslo.
- Galaaen, J. 1938. *Norske frivillige i Spania*. Internasjonalt Arbeiderforlag
- Hochschild, A. 2016. *Spain in Our Hearts – Americans in the Spanish Civil War 1936-1939*. Mariner Books
- Jensen, A. 1937. *Rättvise åt Spanien*. Federativs forlag Stockholm
- Jump, J. Et.Al. 2010. *Looking Back at the Spanish Civil War*. Lawrence & Wishart
- Krogstad, J.A. 1974. Intervju med Sigvart Wang 02.05.1974. Spesialsamlinger ved NTNU Universitetsbiblioteket.
<https://ntnu.tind.io/record/142228?ln=no#?c=0&m=0&s=0&cv=2&r=0&xywh=0%2C-133%2C5017%2C3785> Hentet: 29.01.2022
- Krogstad, J.A. 1975 *Kommunistene i Trøndelag 1936-45 Kamp mot krig og fascisme*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Trondheim.
- Kvaløy, A. 1996. *Norske frivillige i den spanske borgerkrig. Norsk humanitært og militær hjelp til republikken 1936 – 1939*. Universitetet i Oslo.
- Lundvik, B. 1980. *Solidaritet och partitaktik – Den svenska arbetarrörelsen och spanska inbördeskriget 1936-1939*. Acta Universitatis Upsalaensis
- Moen, J.S. & Sæther, R. 2009. *Tusen dager. Norge og den spanske borgerkrigen 1936 – 1939*. Gyldendal.
- Moen, J.S. 2011. *Aktivisme og avmakt. Norsk fagbevegelse og den spanske borgerkrigen*.
https://www.arbark.no/eldok/Arbeiderhistorie2011_7.pdf Hentet: 20.01.2022.
- Moen, J.S. 2018. 22 april. *Erling Nordstrøms siste reise*. Trønder Avisa <https://www.ta.no/erling-nordstroms-siste-reise/f/5-116-1183942> Hentet: 26.04.2022.
- Preston, P. 2010. *The Crimes of Franco*. I Jump, J. Et.Al. 2010. *Looking Back at the Spanish Civil War*. Lawrence & Wishart
- Richardson, R.D. 1982. *Comintern Army – The international Brigades and the Spanish Civil War*. University Press of Kentucky

Ustvedt, Y. 1975. *Arbeidere under våpen. Norske frivillige i den spanske borgerkrig*. Gyldendal norsk forlag.

Viñas, À. 2010 *September 1936: Stalins Decision to Support the Spanish Republic*. I Jump, J. Et. Al. 2010. *Looking Back at the Spanish Civil War*. Lawrence & Wishart

Kilder:

Aftenposten 22.november 1937

Arbeider-Avisen. Tirsdag 11.mai 1937

Arbeider-Avisen. Lørdag 22.oktober 1938

Arbeider-Avisen. Fredag 11.november 1938

Arbeider-Avisen. Lørdag 17.desember 1938

Arbeideren. 27.08.1938

Arbeidets Rett. Fredag den 10.juni 1938

Arbeidets Rett. Mandag den 13.februar 1939

Bergens Arbeiderblad. Fredag 19.februar 1937

Dagbladet. Tirsdag 21.juni 1932

Dagsposten. Mandag 30te mai 1932

Møre Dagblad. 23.09.1938

Nordre Trondhjems Amtstidende. Torsdag 2.juni 1938

Ny Tid. Tirsdag 24.november 1936

Ny Tid. Onsdag 24.mars 1937

Ny Tid. Onsdag 28.april 1937

Ny Tid. Lørdag 08.mai 1937

Ny Tid. Fredag 14.januar 1938

Ny Tid. Mandag 7.mars 1938

Ny Tid. Onsdag 18.mai 1938

Ny Tid. Torsdag.25.august 1938

Ny Tid. Torsdag 22.09.1938

Ny Tid. Torsdag 29.september 1938

Ny Tid. Tirsdag 4.oktober 1938

Ny Tid. Onsdag 19.okotober 1938

Ny Tid. Torsdag.21.oktober 1938

Ny Tid. Onsdag 16.november 1938

Ny Tid. Tirsdag 22. november 1938

Ny Tid. Lørdag 3.desember 1938

Stjørdalens Blad. Torsdag 25.november 1937

Tiden. Lørdag den 14. august 1937

Tidens Krav. Onsdag 26. januar 1938

Trøndelagen. Tirsdag 23. november 1937

Tunsberg. Onsdag 7. august 1935

Vedlegg

Oversikt over spaniamøter i Trøndelag 1937 - 1939

Spaniamøte	08.03.1937	Arbeiderforeningen i Trondheim	Arr. Arbeiderkvinnenes forening m.fl. Foredrag av Dr. C.V.Lange Til inntekt for det svensk-norske sykehus i Spania
Spaniamøte	03.06.1937	Jarlheimsletten Trondheim	Arr. Østbyens kommunistlag. Foredrag ved Erling Heistad.
Spaniamøte	20.12.1937	Sangerhuset, Røros	Arr. Spaniakomiteen i Røros. Foredrag ved Diakon Haugland
Spaniamøte med fremvisning av film om de spanske delegaters besøk i Moskva.	17.02.1938	Hommelvik	Arr. Spaniakomiteen i Hommelvik. Foredrag ved Harry Hansen (Drammen). Opplesning av Pauline Vogt.
Spaniamøte	24.02.1938	Meråker	Arr. Spaniakomiteen i Gimle. Foredrag ved Harry Hansen.
Spaniamøte	25.02.1938	Bondeheimen, Nord-Trøndelag	Arr. USK. Foredrag ved Harry Hansen Innsamling til understøttelse av det av det spanske folks kamp for demokratiet.
Spaniamøte	02.03.1938	Folkets hus, Heimdal	Arr. Leinstrands spaniakomite. Foredrag ved Harry Hansen. Opplesning av Pauline Vogt.
Spaniamøte	04.03.1938	Folkets hus, Orkanger	Arr. Spaniakomiteen. Foredrag ved Harry Hansen. Innsamling til det norske barnehjem i Spania.
Spaniamøte	09.03.1938	Folkets hus, Røra	Arr. Røra spaniakomite. Foredrag ved Harry Hansen. Innsamling.
Spaniamøte	11.03.1938	Trøndernes arbeiderforbund, Trondheim	Arr. Ila og Trondhjems husmorlag. Foredrag ved Harry Hansen. Innsamling til inntekt for spanske kvinner og barn.
Spaniamøte	25.03.1938	Ranheim	Arr. Spaniakomiteen i Ranheim. Tale ved frontkjemper Harry Hansen.
Spaniamarsj og spaniamøte	30.04.1938	Trondheim Torg	Arr. USK. Foredrag ved C.V.Lange og Strand-Johansen

Spaniadag, med demonstrasjon og spaniamøte	02.06.1938	Torvet og idrettsplassen i Levanger	Arr. AUL. Spaniakomite. Foredrag ved dr.C.V.Lange. Innsamling til spanske nødlidende.
Ungdomsmøte	28.09.1938	Håndverkerforeningen i Trondheim	Arr. TKU. Foredrag ved Odd Ressem og Arne Gauså. Opplesning av Puline Vogt
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spanias hjerte</i>	21.10.1938	Arbeiderforeningen i Trondheim	Arr. USK Foredrag ved Odd Ressem. Innsamling til ambulanskampanjen
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spanias hjerte</i>	09.11.1938	Arbeiderforeningens store sal. Verdal	Arr. Arbeiderforeningen og USK. Foredrag ved Odd Ressem. Innsamling til ambulanskampanjen.
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spanias hjerte</i>	13.11.1938	Malm	Arr. Malm spaniakomite. Foredrag ved Odd Ressem. Innsamling til ambulanskampanjen.
Spaniamøte for barn	13.11.1938	Ordenshuset, Trondheim	Arr. USK. Opptreden, musikk og tale for barna.
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spanias hjerte</i>	20.11.1938	Vonheim forsamlingshus i Røros	Arr. Spaniakomiteen i Røros. Foredrag ved Odd Ressem. Opplesning av Erling Gjelsvik
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spanias hjerte</i>	30.11.1938	Kyrksæterøra	Arr. Hemne Arbeiderungdomslag. Foredrag ved Odd Ressem. Innsamling til ambulanskampanjen.
Spaniamøte	03.12.1938	Folkets hus, Ranheim	Arr. USK. Foredrag ved Odd Ressem. Opplesning av Pauline Vogt.
Spaniamøte	04.12.1938	Burangårdens Café i Trondheim	Arr. AIF Trondheim. Foredrag ved Odd Ressem
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spania Spania.</i>	10.12.1938	Folkvang, Frosta	Arr. Spaniakomiteen i Frosta. Foredrag ved Odd Ressem. Opplesning av spaniadiktet Guernica, av Arnulf Øverland.
Spaniamøte med fremvisning av filmen <i>Spania Spania</i>	02.12.1938	Nidarhall, Trondheim	Arr. USK. Foredrag ved Odd Ressem. Opplesning ved Pauline Vogt. Innsamling til Spania-hjelpen
Spaniamøte med fremvisning av spaniafilmen	02.12.1938	Folkets hus, Stjørdal	Arr. USK. Foredrag ved Odd Ressem.

Spaniamøte	18.12.1938	Haltdalen	Foredrag ved frontkjemperen Einar Aunmo.
Spaniamøter	11.02.1939	Spaniamøter i Namsos og Sparbu	Spaniamøter med innsamling
Spaniamøte	30.03.1939	Sangerhuset, Røros	Arr. Spaniakomiteen i Røros. Foredrag ved Johan Wesselvold
Spaniamøte	01.04.1939	Djupsjølia, Røros	Arr. Spaniakomiteen i Røros. Foredrag ved Johan Wesselvold
Spaniamøte	15.04.1939	Folkets hus, Orkanger	Arr. Spaniakomiteen i Orkanger. Foredrag ved Johan Wesselvold